

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

OMA Bilten

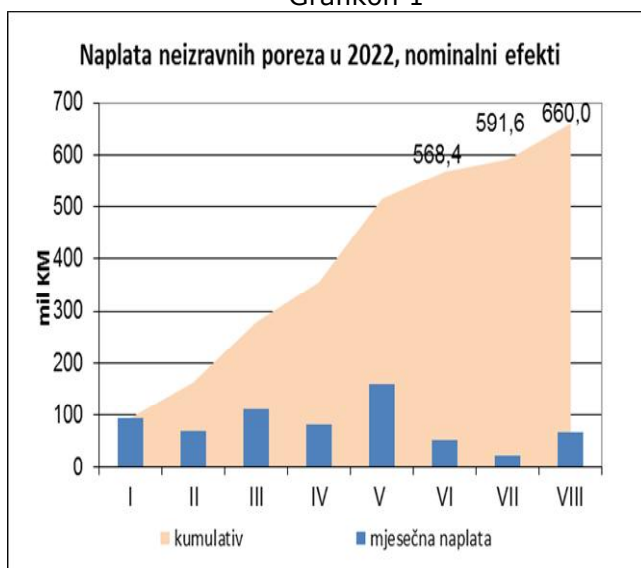

Broj
Број
Number **207/208**

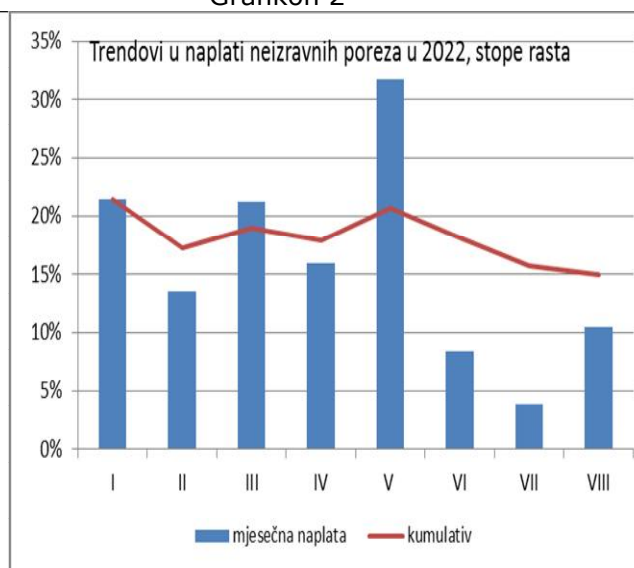
U fokusu

U prvom polugodištu 2022 suficit neto naplate neizravnih poreza u BiH je iznosio 568,4 mil KM, dok je u srpnju i kolovozu 2022 naplaćeno 91,6 mil KM više nego u ista dva mjeseca 2021 (Grafikon 1), pri čemu se polovica efekata odnosi na trošarine na duhanske prerađevine. Potrebno je imati u vidu i činjenicu da je većina efekata iz prvog polugodišta već bila uključena u očekivani rast prihoda proračuna razina vlada za 2022.godinu. S obzirom na usporavanje stope rasta (Grafikon 2) očigledno je da je prostor za financiranje različitih antikriznih mjera iz suficita neizravnih poreza sve manji, pogotovo kad se uzme u obzir struktura raspodjele prihoda od neizravnih poreza u entitetima (o sustavu raspodjele na entitete i u entitetima vid. OMA Bilten br. 168/169).

Grafikon 1

Grafikon 2

Za porezne administracije raspodjela poreznih prihoda na razine vlada je pitanje od sekundarne važnosti. Međutim, u sustavu neizravnih poreza u BiH raspodjela prihoda od neizravnih poreza je jako povezana sa konceptom sustava PDV-a, jer je glavni kriterij za raspodjelu prihoda entitetima krajnja potrošnja u entitetima prikazana u prijavama PDV-a. Tehnički, iskazivanje krajnje potrošnje, odnosno iznosa PDV-a na koji obveznik nema pravo povrata, po entitetima izravno je povezano je sa brojem stopa PDV-a u sustavu PDV-a, iz čega implicira da veći broj stopa PDV-a podrazumijeva i tehnički složeniju raspodjelu prihoda. Pitanje implikacija uvođenja dvije ili tri stope PDV-a na raspodjelu prihoda od neizravnih poreza je u potpunosti zanemareno u javnim raspravama. S obzirom da su prihodi od neizravnih poreza osnovni izvor za vraćanje vanjskog duga i glavni izvor za financiranje proračuna problematika raspodjele prihoda od neizravnih poreza je ključna za sve razine vlada BiH.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Raspodjela neizravnih poreza u BiH i diferencirane stope PDV-a	2
Analiza prihoda od PDV-a u razdoblju 2006-2021	8
Analiza naplate prihoda od trošarina na kavu	14

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Raspodjela neizravnih poreza u BiH i diferencirane stope PDV-a

(autor: dr.sc. Dinka Antić)

Fiskalni sustav Bosne i Hercegovine odlikuje niz specifičnosti i paradoksa, u odnosu na druge zemlje, na prvom mjestu, specifično ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, sa jako visokim stupnjem fiskalne decentralizacije, s jedne strane, i visok stupanj centralizacije poreza iz kojih se financiraju sve razine vlade, sa velikim stupnjem međuovisnosti centralne i entitetskih vlada u pogledu politike, administriranja i raspodjele, s druge strane. Navedene specifičnosti odrazile su se i na sustav PDV-a, koji se u velikoj mjeri razlikuje od standardnih PDV-e sustava suvremenih država.

Specifičnosti se ogledaju u sljedećem:

- (i). neuobičajenom institucionalnom ustrojstvu administriranja PDV-om, koji podrazumijeva uspostavu porezne administracije za neizravne poreze, koja objedinjuje carinsku i poreznu funkciju;*
- (ii). jedinstvenom konceptu upravljanja politikom PDV-a u formi Upravnog odbora, kao jedinom tijelu koje je nadležno za kreiranje politike neizravnih poreza u BiH;*
- (iii). jedinstvenom konceptu raspodjele neizravnih poreza, uključujući i prihoda od PDV-a, koji se bazira na krajnjoj potrošnji iskazanoj na PDV prijavama;*
- (iv). u poreznoj strukturi u kojoj dominira PDV-e, tako da od naplate PDV-a ovisi financiranje proračuna svih razina vlasti u BiH.*

Sveobuhvatna analiza implikacija inicijativa za uvođenje diferenciranih stopa PDV-a treba da uključi sagledavanje utjecaja navedenih specifičnosti sustava PDV-a i ograničenja politike PDV-a koja ona nameću. U ovom broju Biltena u fokusu su implikacije uvođenja diferenciranih stopa PDV-a na raspodjelu neizravnih poreza – pitanje koje je u potpunosti zanemareno u javnim raspravama.

O konceptu raspodjele neizravnih poreza u BiH

Sustav financiranja razina vlade u BiH iz neizravnih poreza se sastoji iz dvije razine raspodjele: razina BiH, sukladno odredbama Zakona o sustavu neizravnog oporezivanja, i entitetska razina, u smislu raspodjele transfera neizravnih poreza doznačenih entitetima, a sukladno entitetskim propisima¹. Sukladno zakonskim odredbama prikupljena sredstva na jedinstveni račun (JR) se raspoređuju dnevno prema redoslijedu utvrđenom zakonom. Prioritet u raspodjeli prihoda od neizravnih poreza ima povrat obveznicima, potom financiranje proračuna² institucija BiH, a preostali iznos se dijeli između entiteta i Brčko Distrikta. Potrebno je naglasiti da se od 2009. putarina³ iz cijene naftnih derivata koja je namijenjena za izgradnju autocesta isključuje iz raspodjele prihoda entitetima i Distriktu⁴.

Koncept⁵ raspodjele prihoda od neizravnih poreza entitetima i Distriktu podrazumijeva da se "dio preostalog iznosa koji se prenosi Federaciji, Republici Srpskoj i Distriktu utvrđuje na temelju njihova udjela u krajnjoj potrošnji prikazanog u prijavama poreza na dodanu vrijednost". Da bi se osigurala primjena navedenog koncepta bilo je nužno da PDV prijava sadrži podatke o krajnjoj potrošnji za FBiH, RS i Brčko Distrikt⁶. S obzirom na frakcioni način obračuna PDV primjena

¹ U Federaciji BiH raspodjela se vrši u skladu sa Zakonom o pripadnosti prihoda, a u RS u skladu sa Zakonom o budžetskom sustavu.

² U proračun institucija BiH svakog dana se uplaćuje jednak iznos sa jedinstvenog računa UNO, sukladno visini izdvajanja sa jedinstvenog računa UNO koji je propisan godišnjim proračunom institucija BiH.

³ Od 1.7.2009. namjenska putarina je iznosila 0,10/litri derivata nafte, a od 1.2.2018. 0,25 KM/litri.

⁴ Namjenska putarina se raspodjeljuje prema koeficijentima raspodjele koje utvrđuje Upravni odbor UNO.

⁵ Čl 21. Zakona o sustavu neizravnog oporezivanja.

⁶ U biti upisuje se PDV iz krajnje potrošnje, a ne osnovica (potrošnja) na koju je obračunat.

kriterija je u knjigovodstvu obveznika zahtijevala analitičko razvrstavanje PDV kod prodaje, sa zasebnom evidencijom prodaja u FBiH, RS i Brčkom koje predstavljaju krajnju potrošnju (maloprodaja, vlastita potrošnja, u određenim slučajevima kod obveznika koji imaju oslobođeni promet ili se ukida pravo odbitka ulaznog PDV) u odnosu na ostale prodaje u prometnom lancu za koje se prizna pravo na odbitak ulaznog PDV.

Odlukom Visokog predstavnika od 1.7.2007. koeficijent raspodjele za Brčko se utvrđuje po drugačijoj metodologiji, a ne može biti niži od 3,55%. Iz tog razloga za važeći koncept raspodjele prihoda od neizravnih poreza relevantni su samo odnosi između entiteta.

Tehnički aspekt raspodjele neizravnih poreza

Treba imati u vidu da koncept raspodjele neizravnih poreza u BiH tehnički razrađen⁷ na način da se zbog vremenske neusklađenosti podnošenja prijava PDV-a⁸ i raspodjele prihoda raspodjela vrši na osnovu kvartalnih koeficijenata raspodjele koji su privremenog karaktera. Kvartalni koeficijenti se donose od strane UO UNO *ex ante*, unaprijed, za kvartal koji tek treba nastupiti. Zbog vremenske neusklađenosti izračun kvartalnih koeficijenata raspodjele se temelji na povijesnim podacima o krajnjoj potrošnji iz PDV prijava prethodna tri mjeseca, s tim da se radi s pomakom od jednog mjeseca zbog rokova za podnošenje prijava⁹. Omogućena su i dva privremena poravnanja. Za prvo privremeno poravnanje uzimaju se podaci o krajnjoj potrošnji iz PDV prijava i naplata neizravnih poreza za prvo polugodište tekuće godine, te se sučeljava raspodjela prihoda na entitete prema privremenim kvartalnim koeficijentima u prvom polugodištu sa raspodjelom prema stvarnim koeficijentima izračunatih za isto polugodište. Propisano je i privremeno poravnanje za cijelu fiskalnu godinu kada se sučeljavaju godišnji podaci o krajnjoj potrošnji sa godišnjom naplatom neizravnih poreza i njihovom raspodjelom na osnovu kvartalnih koeficijenata. Propisano je i konačno poravnanje između entiteta nakon izvršene eksterne revizije. Poravnanja su nužna iz razloga što su dopuštene korekcije na podnesenim PDV prijavama u roku od pet godina od isteka mjeseca na koji se odnose, kao i korekcije u IT sustavu UNO na osnovu inspekcijskih rješenja i sudskih presuda.

Imajući u vidu da presudnu ulogu za ispravno evidentiranje krajnje potrošnje u PDV prijavama imaju obveznici bilo je nužno uspostaviti sustav kontrola unutar UNO, ali i nadzor od strane UO UNO, kako bi se osigurala pouzdanost podataka na temelju kojih se izračunavaju koeficijenti i vrši raspodjela neizravnih poreza između entiteta. Ne treba zaboraviti na činjenicu da raspodjela zajedničkih prihoda i u razvijenim zemljama uvijek predstavlja faktor mogućih nesporazuma i konflikata u pogledu udjela administrativnih jedinica (pokrajina, provincija, regiona) u prihodima. Slično se dešavalo i u BiH, a nesuglasice između entiteta su znale rezultirati blokadom raspodjele ili neusvajanjem tekućih kvartalnih koeficijenata raspodjele.

Pregled primijenjenih koeficijenata raspodjele prihoda od neizravnih poreza za FBiH (Grafikon 1) i RS (Grafikon 2) u posljednjih šest godina pokazuje dulje razdoblje od čak tri godine u kojem se nije mogao postići dogovor o kvartalnim koeficijentima, te su se primjenjivali posljednji usvojeni koeficijenti. Međutim, u posljednje dvije godine ostvaren je značajan pomak u politici raspodjele, te se, temeljem stečenog povjerenja između entiteta, redovito usvajaju kvartalni koeficijenti raspodjele i vrše privremena polugodišnja i godišnja poravnanja između entiteta.

⁷ Vid. Pravilnik o izračunu koeficijenata doznačavanja entitetima (Službeni glasnik BiH" br. 62/08)

⁸ Prema Zakonu o PDV-u prijava za mjesec t se podnosi do 10. dana u mjesecu t_{+1} .

⁹ Npr. izračun koeficijenta za treći kvartal (srpanj, kolovoz, rujna) vrši se u lipnju nakon što su dostupni podaci o krajnjoj potrošnji iz PDV prijava za ožujak, travanj i svibanj

Grafikon 1

Izvor: Odluke UO UNO, objave odluka u Službenim glasnicima BiH u razdoblju 2016-2022

Grafikon 2

Izvor: Odluke UO UNO, objave odluka u Službenim glasnicima BiH u razdoblju 2016-2022

Implikacije uvođenja diferenciranih stopa PDV-a na raspodjelu neizravnih poreza

Uvođenje diferenciranih stopa PDV-a zahtijeva određene izmjene u regulativi i tehničkom obračunu krajnje potrošnje, što bi se, u konačnici, neminovno negativno odrazilo na raspodjelu prihoda od neizravnih poreza.

Krajnja potrošnja predstavlja osnovicu za obračun PDV-a na koji obveznik nema pravo povrata. U prijavama PDV-a se zasebno iskazuje krajnja potrošnja za svaki entitet i Distrikt, a *de facto* to je **iznos PDV-a**. Matematički gledano kod obračuna koeficijenata u uvjetima primjene jedne stope PDV-a relativni odnosi između entiteta ostaju isti bez obzira usporedili krajnju potrošnju (neoporezivu osnovicu) ili PDV na koji obveznik nema pravo povrata. Međutim, ukoliko se uvedu dvije stope PDV-a u poljima će se naći mix PDV-a iz krajnje potrošnje po sniženoj i višoj stopi i

neće biti moguće izračunati stvarnu krajnju potrošnju (osnovicu). Stoga je nužno **uvesti dodatna polja u PDV prijavi za sniženu stopu¹⁰ za svaki entitet i Distrikt**, a u svih 6 polja treba upisivati **isključivo iznos krajnje potrošnje, prije oporezivanja**. Ovo je nužno istaknuti kako bi se osigurala konzistentnost podataka.

Uvođenje više stopa PDV-a u smislu raspodjele prihoda zahtijeva sljedeće:

- UO UNO treba usvojiti izmjene Pravilnika, u člancima kojima se propisuje metodologija izračuna koeficijenata na temelju podataka o krajnjoj potrošnji iz PDV prijava;
- UO UNO treba usvojiti izmjenu formata prijave PDV-a, dodavanjem novih polja, uz adekvatne izmjene UNO u IT sustavu i u izvještajima koje UNO dostavlja Upravnom odboru;
- porezne uprave entiteta i Distrikta moraju propisati izmjene fiskalnog računa koji će odražavati više stopa PDV-a kako bi kontrolirali krajnju potrošnju;
- obveznici će morati prilagoditi svoje evidencije (knjige izlaznih faktura) u kojima će osigurati i dodatna polja za krajnju potrošnju za promet u krajnjoj potrošnji po sniženoj stopi, koja će im poslužiti kao osnova za popunjavanje PDV prijave, a inspektorima UNO kao podloga za kontrolu točnosti podataka o krajnjoj potrošnji iskazanoj na PDV prijavi;
- nužne su izmjene *software-a* za fiskalne kase/sustave.

Osim navedenog, potrebna su opsežna prilagođavanja u UNO (Antić, 2011).

Naravno, u situaciji kada se pored standardne stope od 17% predlaže uvođenje i snižene stope i više stopa za luksuzna dobra situacija postaje složenija u pogledu broja dodatnih polja za krajnju potrošnju na PDV prijavama, kojih je potrebno 9, što zahtijeva izmjene dizajna baze podataka porezne aplikacije, izmjene *software-a* na fiskalnim kasama i *software-a* i analitičkih evidencija u računovodstvu, kako bi se kreirala osnova za popunjavanje polja krajnje potrošnje po stopama PDV-a u izmijenjenim PDV prijavama.

Problematika raspodjele u sustavu diferenciranih stopa PDV-a

Problematika raspodjele neizravnih poreza u BiH u sustavu PDV-a sa više stopa PDV-a ne završava se samo ispunjavanjem pravno-administrativnih i tehničkih preduvjeta. Naime, kako se radi o ozbiljnim izmjenama procedura i evidencija kod obveznika nužno je da se obveznici koji iskazuju krajnju potrošnju (maloprodaja i dr.) prate od strane UNO dulje razdoblje. To je nužno kako bi se stekao **uvid u točnost i sveobuhvatnost iskazanih podataka u PDV prijavama**.

Čak i ako kvalitet podataka o krajnjoj potrošnji za više stopa ne bi bio problematičan postojao bi problem primjene važeće metodologije za izračun kvartalnih koeficijenata raspodjele u uvjetima postojanja više stopa PDV-a zbog nekonzistentnosti podataka iz tromjesečnih intervala (mjesečnih PDV prijava za tri mjeseca) za koje se uzimaju podaci o krajnjoj potrošnji i intervala za koje se koeficijenti izračunavaju (kvartali) - Grafikon 3.

¹⁰ To nalažu odredbe Zakona o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda („Službeni glasnik BiH” br. 55/04, 34/07, 49/09 i 91/17) u čl. 13b. „ Koeficijent doznačavanja entitetâ utvrđuje se kao odnos zbira krajnje potrošnje prikazane u prijavama poreza na dodanu vrijednost za robu i usluge na teritoriji datog korisnika prihoda i zbira krajnje potrošnje prikazane u prijavama poreza na dodanu vrijednost na teritoriju Bosne i Hercegovine, koje su unesene u evidenciju Uprave za isto razdoblje. Informacija o krajnjoj potrošnji unosi se u evidenciju Uprave na osnovu prijava poreza za koji obveznik nema pravo povrata, **posebno za svaku stopu poreza na dodanu vrijednost**.

Grafikon 3

Ukoliko se diferencirane stope uvode privremeno, npr. u razdoblju od šest mjeseci od 01.10.2022. do 31.03.2023., to bi značilo da se za izračun koeficijenta raspodjele za četvrti kvartal 2022. koriste podaci iz prijava za lipanj, srpanj i kolovoz 2022. prema konceptu jedne stope PDV-a. Međutim, za izračun kvartalnog koeficijenta za prvi kvartal 2023. podaci sa PDV prijave nisu konzistentni jer uključuju podatke o krajnjoj potrošnji za jednu stopu (PDV prijava za rujan 2022) i podatke o krajnjoj potrošnji po više stopa (PDV prijave za listopad i studeni 2022).

Da bi se uočeni problem premostio moguća je suspenzija raspodjele prema postojećem Pravilniku, odnosno zamrzavanje posljednjeg kvartalnog koeficijenta prije stupanja na snagu izmjena Zakona o PDV-u kako bi se osigurala neometana raspodjela prihoda u vrijeme primjene izmjena Zakona. Naravno, nakon isteka razdoblja privremene primjene diferenciranih stopa zbog tromjesečnih intervala opet se javlja problem primjene standardnog koncepta izračuna kvartalnih koeficijenata sa podacima sa PDV prijave iz sustava sa jednom stopom i sustava sa dvije/više stopa¹¹. Međutim, i kad bi se premostili navedeni problemi postavlja se pitanje narednih privremenih polugodišnjih i godišnjih poravnana u situaciji kada u IT sustavu u razdoblju od šest ili dvanaest mjeseci imamo nekonzistentan skup podataka, koji nije bilo moguće vremenski verificirati u sklopu kontrola primjene više stopa PDV-a u kratkom roku.

Drugo rješenje problema raspodjele u vrijeme privremene primjene diferenciranih PDV stopa može biti prelazak na potpuno novi model raspodjele na osnovu mjesečnih koeficijenata, za koje bi se uzimali podaci iz jedne PDV prijave, npr. posljednje mjesečne prijave koju su obveznici podnijeli UNO. No, mjesečni koeficijenti, za razliku od kvartalnih, su više podložni oscilacijama s obzirom na snažne oscilacije mjesečne naplate neizravnih poreza (Regoje, 2020), što bi unijelo nestabilnost u raspodjelu i u financiranje proračuna. Konačno, da bi se primjenjivao novi model raspodjele potreban je konsenzus kako institucija BiH, tako i oba entiteta, što bi zahtijevalo donošenje novog pravilnika o raspodjeli neizravnih poreza.

Konačno, treba naglasiti da uvođenje diferenciranih stopa narušava integritet postojeće porezne aplikacije i pohranjenih podataka iz PDV prijave. Problem sa poljima krajnje potrošnje je mnogo širi i ozbiljniji od gore opisanog, jer se u istoj bazi podataka ne smije stvarati miks podataka različitog sadržaja. Do uvođenja diferenciranih stopa u poljima 32, 33 i 34 PDV prijave bili su iznosi obračunatog PDV-a, a od momenta uvođenja diferenciranih stopa trebaju biti iznosi krajnje potrošnje. Nije moguće u istim poljima imati različit sadržaj podataka, te, u cilju zaštite integriteta baze podataka, u slučaju uvođenja diferenciranih stopa bilo bi nužno za sve povijesne podatke o obračunatom PDV-u u poljima 32, 33 i 34 za sve prijave od 2006. za koji se ne ostvaruje pravo povrata izvršiti preračun u krajnju potrošnju. Međutim, to bi otvorilo drugi, još veći problem vjerodostojnosti podataka u bazi podataka u odnosu na izvor (PDV prijave) i neusklađenosti evidencija na koje se oslanjaju inspektori UNO (baza podataka) i analitičkih evidencija obveznika,

¹¹ U našem primjeru, bio bi problem izračun koeficijenta za treći kvartal 2023., jer se koriste podaci iz prijave za ožujak 2023., kada je u funkciji sustav diferenciranih stopa, te prijava za travanj i svibanj 2023. sa podacima iz sustava sa jednom stopom.

pogotovo što je veliki broj prijava još uvijek aktivan, što zbog petogodišnjeg razdoblja mogućih izmjena, što zbog otvorenih upravnih i sudskih postupaka. Druga opcija je da se u novim poljima upisuje iznos PDV-a za svaki entitet/Brčko za nižu stopu. No, takav pristup bi zahtijevao da se svaki put prilikom izvoza podataka za potrebe izračuna koeficijenata vrši preračun kako bi se dobili ispravni iznosi krajnje potrošnje (osnovica za PDV-e) za svaki entitet/Brčko. Uvođenje treće stope PDV-a navedeni problem tehnički čini još složenijim.

Međutim, bez obzira na odabrani pristup, ostaje problem nemogućnosti brzog verificiranja podataka u novim poljima PDV prijave u razdoblju primjene diferenciranih stopa, što ugrožava postizanje dogovora oko poravnanja između entiteta.

Zaključak

Iz gornje analize implikacija uvođenja diferenciranih stopa PDV-a u BiH na sustav raspodjele neizravnih poreza može se zaključiti sljedeće:

- Pokazalo se da je povjerenje između korisnika raspodjele neizravnih poreza ključno za neometano funkcioniranje sustava neizravnog oporezivanja u BiH, a time i za stabilno financiranje svih razina vlada.
- Analiza je pokazala da bi uvođenje diferenciranih stopa PDV-a derogiralo važeći koncept raspodjele prihoda od neizravnih poreza, jer su nužne izmjene provedbenih pravila i tehnička prilagođavanja svih ključnih aktera (UNO, obveznika, entitetskih poreznih uprava).
- Zbog nemogućnosti verificiranja iskazivanja podataka o krajnjoj potrošnji na PDV prijavama za više PDV stopa u kratkom roku postoji opasnost da se uruši teško stečeno povjerenje entiteta u validnost podataka, čime se dovode u pitanje buduća poravnanja prihoda između entiteta.

LITERATURA

Antić D. (2011). „Studija o implikacijama diferenciranih stopa PDV-a u Bosni Hercegovini“, Upravni odbor UNO, www.oma.uino.gov.ba.

Regoje, A. (2020). „Mjesečne fluktuacije prihoda od neizravnih poreza“. OMA bilten #175, siječanj/veljača 2020, www.oma.uino.gov.ba.

Analiza prihoda od PDV-a u razdoblju 2006-2021

(Pripremila: Aleksandra Regoje, makroekonomista)

Porez na dodanu vrijednost (PDV) je u Bosni i Hercegovini uveden u 2006. godini i od tada predstavlja najizdašnji porezni prihod. Porezni sustav BiH potrošno je orijentiran a neizravni porezi čine preko 4/5 poreznih prihoda opće vlade BiH.¹² Prihodi od PDV-a čine preko 63% neto prihoda od neizravnih poreza.¹³

PDV je svefazni porez na promet koji se obračunava i plaća u svim fazama proizvodnog i prodajnog ciklusa, i to samo na iznos dodane vrijednosti ostvarene toj fazi. Obveze i sustav plaćanja PDV-a regulirani u BiH su Zakonom o porezu na dodanu vrijednost.¹⁴ Prema odredbama Zakona, PDV se plaća na: (1) Promet dobara i usluga koje porezni obveznik izvrši na teritoriju BiH uz naknadu; (2) Uvoz dobara u BiH. Ako je iznos ulaznog poreza u poreznom razdoblju veći od iznosa izlazne porezne obveze za isto razdoblje, obveznik ima pravo na povrat razlike. Svaki dospjeli povrat vraća se u roku od 60 dana od isteka roka za predaju PDV prijave. Izuzeci su obveznici čija je osnovna djelatnost izvoz dobara i koji u uzastopnim prijavama za PDV iskazuju iznos ulaznog poreza koji je veći od njihove izlazne porezne obveze. Oni imaju pravo na povrat u roku od 30 dana od podnošenja PDV prijave. Ako obveznik odluči da mu se ne izvrši povrat razlike, onda se ona priznaje kao porezni kredit.

U prvom dijelu ovog priloga analizirana je naplata prihoda od PDV-a po komponentama (bruto, povrati, neto) u razdoblju od njegovog uvođenja do 2021. godine. U drugom dijelu analizirana je naplata i struktura bruto prihoda od PDV-a prema njenim komponentama: PDV na uvoz, domaći PDV i ostali prihodi od PDV-a. U trećem dijelu priloga predstavljeni su rezultati regresione analize na osnovu podataka o bruto naplati PDV-a i podataka o nacionalnim računima, te izvedeni zaključci o utjecaju komponenti BDP-a na strukturu bruto prihoda od PDV-a. Četvrti dio priloga prikazuje strukturu ostvarenja potraživanja PDV obveznika u vidu primljenih PDV povrata ili korištenja poreznih kredita, a prezentirana je i simulacija utjecaja promjene te strukture na bruto naplatu PDV-a

I Naplata prihoda od PDV-a u razdoblju 2006-2021

U odnosu na baznu 2006. godinu, koja je godina uvođenja PDV-a, bruto naplata PDV-a u 2021. godini je više nego udvostručena (grafikon 1, lijevo). Sa 2.786,3 mil KM u 2006. godini, bruto naplata PDV-a je u 2021. godini narasla na 5.931,6 mil KM (bazni indeks 212,9). Isplata povrata u navedenom razdoblju je više nego učtverostručena (bazni indeks 444,9), pogotovo jer je 2006. godina karakteristična po suspenziji povrata za obveznike koji nisu pretežni izvoznici, te po tomu što je isplata povrata započela tek u mjesecu ožujku. Stoga rast neto naplate PDV-a u istom razdoblju nije pratio rast bruto naplate (bazni indeks 2021/2006 iznosio je 180,9). U 2007. godini je isplaćen značajan dio povrata koji se odnosio na prethodnu godinu. Koncem 2007. se dotadašnja stopa od 10% izdvajanja na račun rezervi za povrat neizravnih poreza pokazala nedovoljnom, što je dovelo do problema u servisiranju isplate povrata. Početkom veljače 2008. godine Upravni odbor UNO je prevazišao problem rezervi time što je donio odluku da se na račun rezervi izdvaja 10%, a u slučaju da navedeni iznos nije dostatan za isplatu dospjelih obveza primjenjuje se Članak 9. Zakona o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda, gdje se „rezerva računa kao zbir povrata za sljedeći radni dan“.

Zbog specifičnosti i turbulencija u isplatama povrata u 2006., 2007. i 2008. godini, potrebno je bruto i neto naplatu usporediti i sa 2009. godinom, kada se isplata PDV povrata stabilizirala. Kada se ta godina uzme kao bazna, nema tako značajnih razlika u indeksima bruto i neto naplate

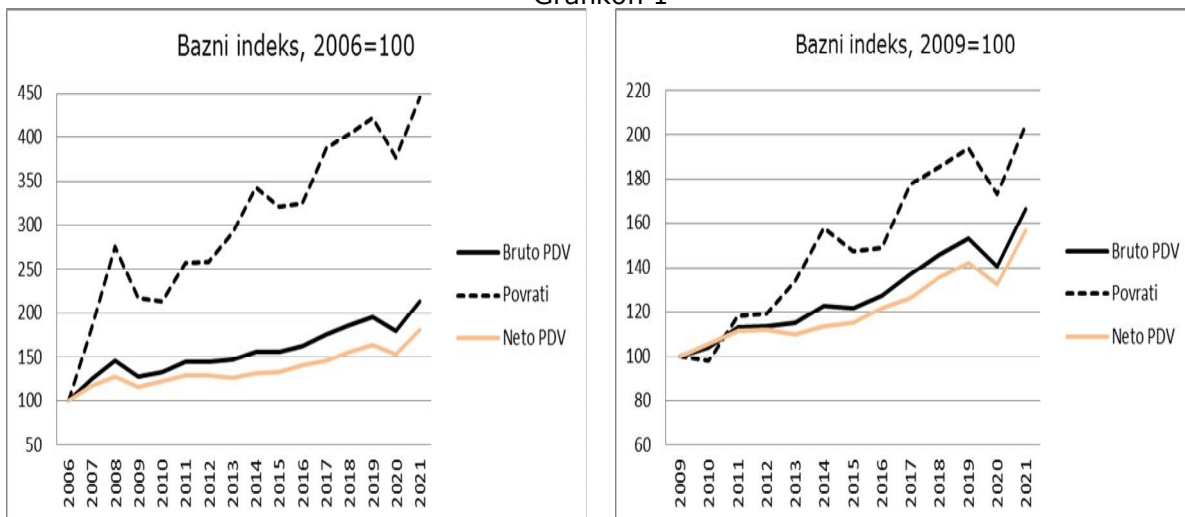
¹² Podaci za 2020. godinu; "Globalni okvir fiskalne bilance i politika u Bosni i Hercegovini, 2022.-2024. godina", Fiskalno vijeće BiH, ožujak 2022

¹³ UNO, podaci za 2020. godinu.

¹⁴ "Službeni glasnik BiH", br. 9/05, 35/05, 100/08 i 33/17.

prihoda od PDV-a (grafikon 1, desno).¹⁵ U odnosu na 2009. godinu bruto naplata PDV-a u 2021. godini bila je viša za 66,5%, isplata povrata za 104,6% a neto naplata za 56,7%.

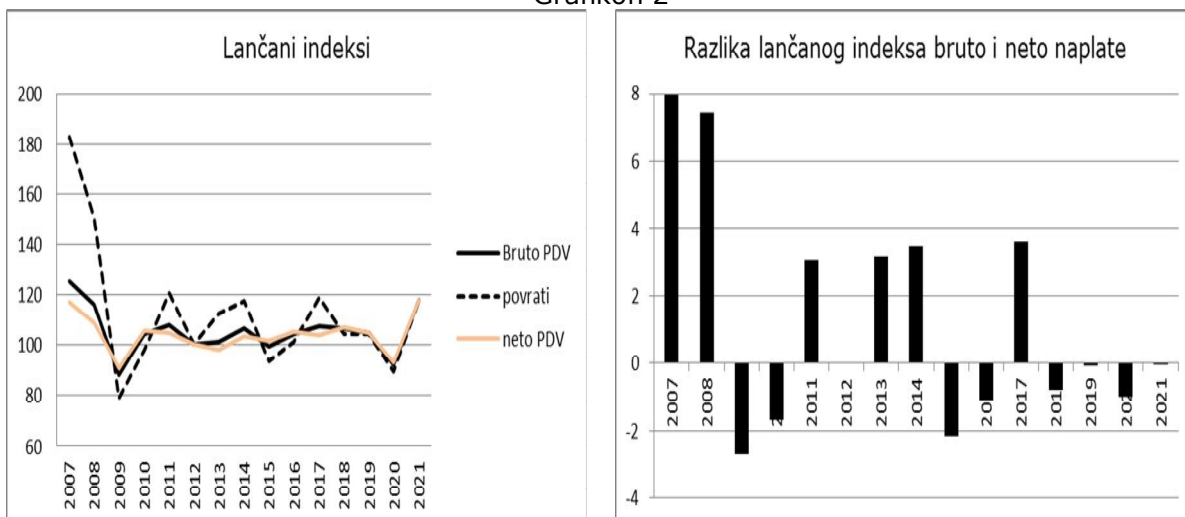
Grafikon 1

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Na lijevoj strani grafikona 2. prikazani su lančani indeksi bruto i neto naplate PDV-a, kao i isplate povrata. Desna strana istog grafikona prikazuje razlike lančanih indeksa bruto i neto naplate. U godinama u kojim je ta razlika pozitivna, bruto naplata PDV-a je rasla više nego neto naplata, što znači da rast povrata PDV-a nije pratio rast bruto naplate PDV-a. Takva situacija je bila posebno zabilježena u 2007. i 2008. godini, zbog gore objašnjenih specifičnosti u isplata povrata u prethodnim godinama (suspenzija povrata u 2006. i problem rezervi u 2007. godini).

Grafikon 2

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

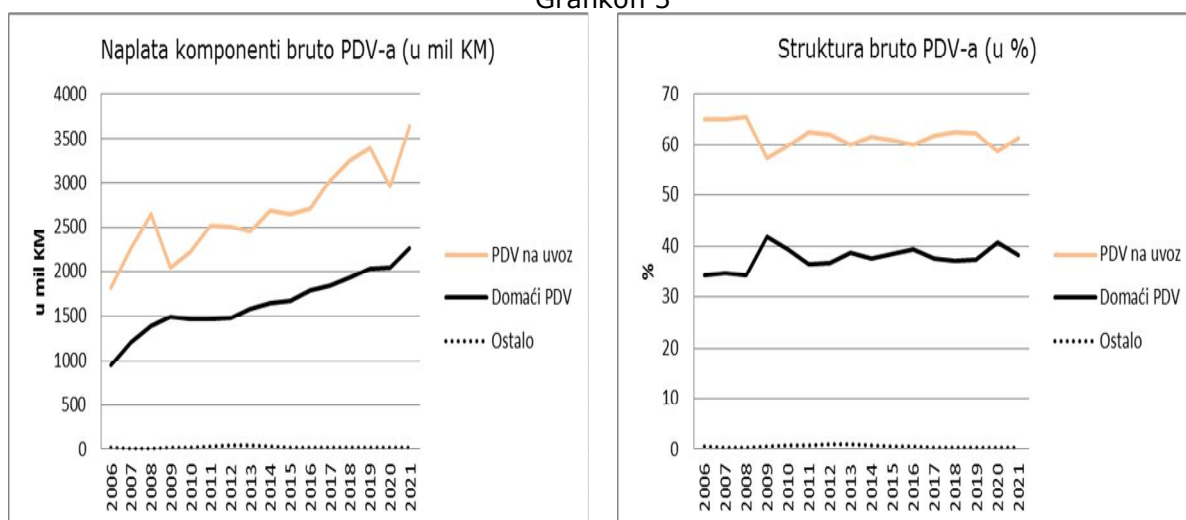
¹⁵ Kada se 2006. godina uzme kao bazna, stope rasta bruto i neto naplate u 2021. godini razlikuju se za 32 p.p., dok ta razlika iznosi 9,9 p.p. u slučaju kada se za baznu godinu uzme 2009. godina

II Struktura bruto prihoda od PDV-a

U grafikonu 3. je predstavljena struktura naplate bruto PDV-a u razdoblju od 2006 do 2021. godine, i to naplata pojedinih kategorija prihoda¹⁶ u mil KM (lijevo) i udio (%) u bruto naplati (desno). Naplata prihoda od **PDV-a na uvoz** se u razdoblju od 2006 do 2021 duplirala sa 1.813,5 mil KM na 3.640,4 mil KM (bazni indeks 200,7). U istom razdoblju se **naplata domaćeg PDV-a** (PDV prema prijavama) više nego duplirala sa 953,4 mil KM na 2.266,2 mil KM (bazni indeks 237,7).¹⁷ **Ostali prihodi od PDV-a** (automatski razrez, jednokratne uplate, zatezne kamate i dr.) imaju mali ponder u bruto naplati PDV-a, uglavnom između 0,5% i 1%, a njihova naplata se, sa usponima i padovima, u razdoblju od 2006 do 2021. godine kretala između 15 i 48 mil KM.

Prihodi od PDV-a na uvoz imaju najveći udio u bruto naplati. Udio PDV-a na uvoz u bruto prihodima od PDV-a se od uvođenja PDV-a (2006) do 2021. godine kretao u rasponu od 57,4% (minimum iz 2009. god.) do 65,5% (maksimum iz 2008. god.). U 2022. godini je taj udio iznosio 61,4% (Grafikon 3, desno).

Grafikon 3

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

III Utjecaj komponenti iz nacionalnih računa na strukturu bruto prihoda od PDV-a

Bosna i Hercegovina ima relativno visok udio uvoza roba i usluga u BDP-u. Prema podacima Eurostat-a, udio uvoza u BDP-u BiH je viši od prosjeka Eurozone za čak 10,8 postotnih bodova, a od pokazatelja za Hrvatsku za 3,8 postotna boda. Sa druge strane, udio uvoza u BDP-u BiH je niži nego u Sjevernoj Makedoniji (za visokih 25,6 p.b.), Sloveniji (21,9 p.b.), te Crnoj Gori (6,4 p.b.) i Srbiji (5,9 p.b.).

Udio krajnje potrošnje domaćinstava i NPISH¹⁸ u BDP-u u BiH je veći nego u Eurozoni i u zemljama u okruženju, sa izuzetkom Crne Gore.

Imajući u vidu visok udio uvoza i krajnje potrošnje u BDP-u, ne iznenađuje činjenica da BiH ima veliki udio u neizravnim porezima prihoda koji se obračunavaju na uvoz, kao i uopće visok udio PDV-a, koji je u stvari porez na potrošnju, u BDP-u i ukupnim javnim prihodima. Čak 71,4% bruto prihoda od neizravnih poreza u 2021. godini obračunato je na uvoz (PDV na uvoz, trošarine na

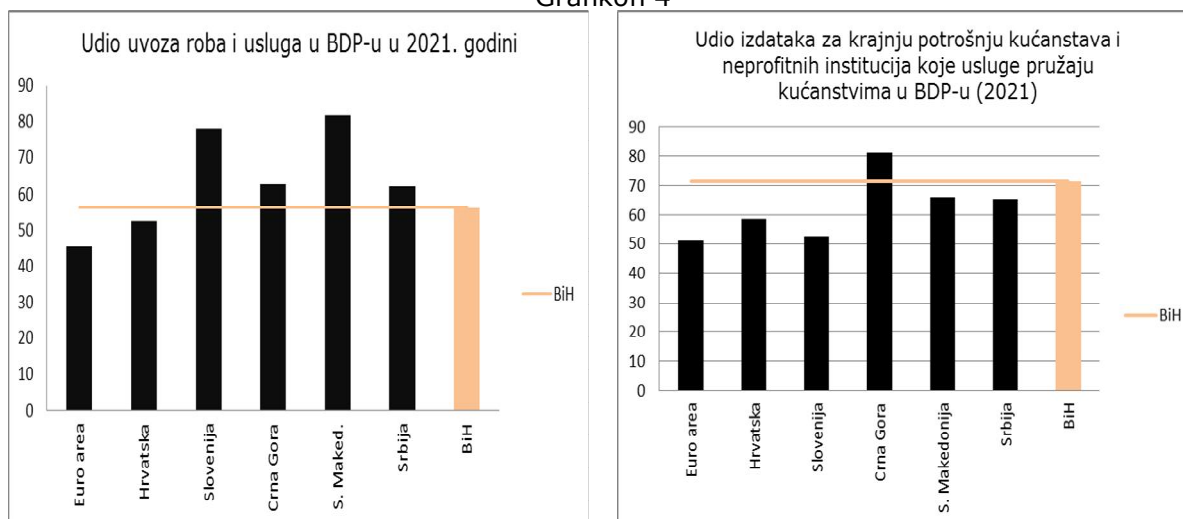
¹⁶ PDV na uvoz, domaći PDV i ostali prihodi od PDV-a

¹⁷ Treba imati na umu da je u 2006. godini uveden PDV, te da su prve veće uplate zabilježene u mjesecu veljači.

¹⁸ NPISH- Nefitne institucije koje usluge pružaju kućanstvima (eng. *Non-Profit Institutions Serving Households*)

uvozne proizvode, carine i putarina iz cijene uvoznih derivata nafte). Udio prihoda od PDV-a u BDP-u je u Bosni i Hercegovini je iznosio 10,6%¹⁹ u 2020. godini i bio je za 3,9 p.b. viši nego u Eurozoni.

Grafikon 4

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka Eurostat-a²⁰

Napomena: Podaci za krajnju potrošnju domaćinstava i NPISH za Crnu Goru odnose se na 2020. godinu

U nastavku su predstavljeni rezultati regresione analize na osnovu podataka o bruto naplati PDV-a (UNO) i podataka o nacionalnim računima (BHAS).²¹ Analizirani su godišnji podaci u razdoblju od 2006 do 2021. godine. Postavljeno je pet regresionih modela, gdje su ovisne varijable pojedine komponente bruto naplate PDV-a, a za neovisne varijable izabrane su odgovarajuće komponente BDP-a, obračunatog po rashodovnom pristupu. U svih pet slučajeva P-vrijednost za sve varijable iznosi nula, što znači da su neovisne varijable važne za modele (signifikantne na razini pouzdanosti od 5%).²²

Rezultati analize pokazuju da su prihodi od PDV-a na uvoz usko povezani sa kretanjem uvoza roba i usluga u BiH. Postavljen je regresioni model (model (1), tabela 1), gdje je ovisna varijabla (y) „prihodi od PDV-a na uvoz“, a neovisna „uvoz roba i usluga“. Koeficijent determinacije R^2 iznosi visokih 98,9%, što znači da varijabilnost prihoda od PDV-a na uvoz navedenom regresionom modelu iznosi taj postotak. Na osnovu rezultata iz modela regresije i formule za izračun elastičnosti može se izračunati da je **prosječna** elastičnost prihoda od PDV-a na uvoz u odnosu na kretanje uvoza roba i usluga u BiH u razdoblju 2006-2021 iznosila oko 1.

Na osnovu postavljenih regresionih modela (2) i (3), zaključuje se da prihodi od domaćeg PDV-a pokazuju sličan stupanj uvjetovanosti sa kretanjem izdataka na finalnu potrošnju (koeficijent determinacije 96,3%) kao sa kretanjem bruto društvenog proizvoda (koeficijent determinacije 96,7%), uz značajne razlike u koeficijentima elastičnosti. Oba su iznad jedinice, ali je koeficijent dosta veći u slučaju kada je za ovisnu varijablu uzeta finalna potrošnja.

Na osnovu regresionog modela u kojem je ovisna varijabla „neto prihodi od PDV-a“, a neovisna „izdaci za krajnju potrošnju domaćinstava, NPISH i vlade“ (model (4), tabela 1), uz niži koeficijent

¹⁹ Izračun autora na osnovu podataka UNO i BHAS

²⁰ Eurostat database, podaci povučeni 25.07.2022.; tabele: "Imports of goods and services in % of GDP [TET00004]" i "Final consumption expenditure of households and non-profit institutions serving households [TEC00009]"

²¹ Bruto domaći proizvod - izvanredno saopćenje od 19.07.2021. godine (Tab.2.1); Agencija za statistiku BiH i Bruto domaći proizvod prema proizvodnom, dohodovnom i rashodovnom pristupu, 2020. 28.02.2022; Agencija za statistiku BiH

²² P-vrijednost je najmanja razina signifikantnosti pri kojoj možemo odbaciti nultu hipotezu. Nulta hipoteza je podržavana hipoteza koja se drži istinitom, sve dok ne postoje dovoljni dokazi za suprotno (u našem slučaju nultom hipotezom se pretpostavlja da neovisna varijabla nema utjecaja na ovisnu).

determinacije od 91,5%, dobija se elastičnost iznad jedinice. Kada se iz ukupnih izdataka za krajnju potrošnju izuzme vladina potrošnja (model (5), tabela 1), dobija se viši koeficijent determinacije u regresionom modelu (94,5%) i nešto viši koeficijent elastičnosti.

Tabela 1. Rezultati regresione analize

rb	Zavisna varijabla	Nezavisna varijabla	R Square	P-value	br.posm.	elastičnost
(1)	PDV na uvoz	uvoz roba i usluga	98,9%	0,00	15	
(2)	Domaći PDV	izdaci za krajnju potrošnju kućanstava, NPISH i vlade	96,3%	0,00	15	
(3)	Domaći PDV	BDP	96,7%	0,00	15	
(4)	Neto PDV	izdaci za krajnju potrošnju kućanstava, NPISH i vlade	91,5%	0,00	15	
(5)	Neto PDV	izdaci za krajnju potrošnju kućanstava i NPISH	94,5%	0,00	15	

Legenda za visinu elastičnosti

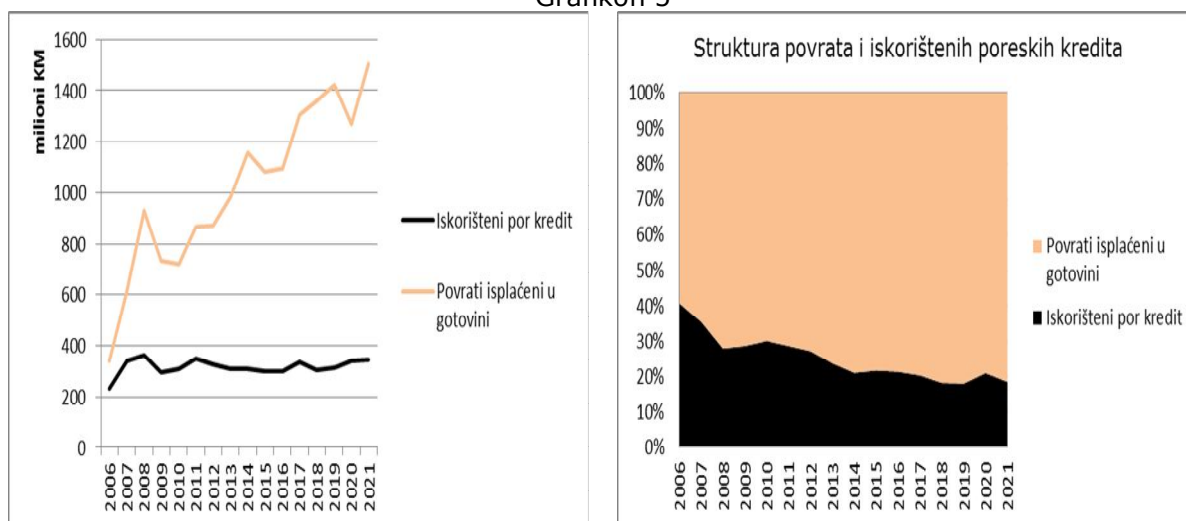
1	1-1,5	1,5-2
---	-------	-------

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO i BHAS

IV Struktura PDV povrata i iskorištenih kredita

Na osnovu podataka iz grafikona 5. možemo zaključiti da se struktura povrata PDV-a i iskorištenih poreznih kredita u razdoblju od 2006-2021 značajno promijenila u korist isplaćenih povrata. Iskorišteni porezni krediti kretali su se u rasponu od 232 do 361 mil KM tijekom cijelog razdoblja, dok su isplaćeni povрати narasli sa 338 mil KM na 1,502 mil KM.

Grafikon 5

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Ostavljanjem prava poreznom obvezniku da, u slučajevima kada je ulazni porez u poreznom razdoblju veći od iznosa izlazne porezne obveze, odlučuje da li će koristiti povrat ili porezni kredit *de facto* mu se daje pravo da nekim dijelom utječe na visinu naplate bruto PDV-a u narednom razdoblju. Ukoliko porezni obveznik kome je iznos ulaznog poreza u poreznom razdoblju veći od iznosa izlazne porezne obveze odluči da koristi povrat PDV-a a ne porezni kredit, njegova odluka će imati pozitivan utjecaj na bruto naplatu PDV-a u narednom poreznom razdoblju i na rast povrata PDV-a. Ukoliko se obveznik odluči na korištenje poreznog kredita, bruto naplata PDV-a i isplate povrata će biti manje nego u slučaju korištenja prava na isplatu povrata. Obveznikovo pravo da bira između navedene dvije opcije **neće imati značajnog utjecaja na turbulencije** u bruto naplati PDV-a ukoliko nema većih promjena u odlukama velikih PDV obveznika o načinu izmirenja obveza, odnosno korištenju kredita ili povrata. Sa ruge strane, izbor između dvije

varijante **uopće nema utjecaja na visinu neto** naplate PDV-a, osim ukoliko dođe do većih od uobičajenih prelijevanja ostvarenja potraživanja (korištenje kredita ili isplata povrata) u narednu fiskalnu godinu, ali i tada su dugoročni efekti na neto naplatu neutralni.

Tabela 2. Utjecaj izbora obveznika za povrat ili porezni kredit na bruto naplatu PDV-a

Izbor obveznika	Utjecaj na bruto naplatu	Objašnjenje
Povrat PDV-a	↑	Ukoliko je iznos ulaznog poreza u poreznom razdoblju veći od iznosa izlazne porezne obveze za isto razdoblje, a obveznik bira povrat razlike, narednu obvezu obveznik izmiruje uplatom sredstava na JR UNO . Izmirivanje naredne obveze uplatom na JR znači pozitivan utjecaj na bruto naplatu.
Porezni kredit	↓	Ako je iznos ulaznog poreza u poreznom razdoblju veći od iznosa izlazne porezne obveze za isto razdoblje, a obveznik bira da mu se ne izvrši povrat razlike, nego da se ona prizna kao porezni kredit, tada obveznik prebija narednu dospjelu obvezu sa visinom potraživanja po osnovu odobrenog poreznog kredita . Prebijanjem dospjele obveze, dolazi do negativnog utjecaja na bruto naplatu u visini odobrenog poreznog kredita.

Izvor: Ilustracija autora

Na osnovu stvarnih podataka o realiziranim isplatama povrata i visinom iskorištenih poreznih kredita, te na osnovu objašnjenja o utjecaju izbora obveznika između te dvije opcije na bruto naplatu PDV-a, može se izračunati kako bi neizmjenjena struktura ostvarenja potraživanja PDV obveznika u vidu povrata i iskorištenih kredita utjecala na bruto naplatu u određenoj godini. Kada bi, u hipotetičkom primjeru, struktura povrata i iskorištenih kredita bila kao u 2009. godini²³ a njihov ukupni iznos odgovarao stvarnoj realizaciji po godinama, pri tome zanemarujući efekte vremenskih pomaka od nastanka potraživanja do isplata povrata i korištenja poreznih kredita, može se napraviti simulacija efekata na bruto naplatu i povrate u svim narednim godinama promatranog razdoblja. **Neto naplata PDV-a bi, naravno, ostala jednaka.** Simulacija je predstavljena u grafikonu 6. U navedenom primjeru bi efekti bili najveći u 2021. godini, kada bi i bruto naplata PDV-a i isplate povrata bile za cca 186 mil KM manje od ostvarenih brojki.

Grafikon 6

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO

Kako bi se zanemarili efekti izbora obveznika za povrat ili porezni kredit, **u analizama dugoročnih trendova naplate, najispravnije je rješenje usporediti neto naplatu PDV-a.** Osim toga, za razliku od bruto naplate neizravnih poreza, neto naplata je jedini faktor koji utječe na kretanje prihoda od neizravnih poreza opće vlade, jer su to zapravo prihodi koji se, nakon izmirivanja obveza prema poreznim obveznicima, slivaju u javne proračune.

²³ Godina kada se stabilizirala isplata PDV povrata.

Analiza naplate prihoda od trošarina na kavu

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

1. Uvod

Trošarinski proizvodi kao i iznosi trošarine koji se primjenjuju na određene trošarinske proizvode variraju od zemlje do zemlje i od proizvoda do proizvoda. Trošarina se primjenjuje na proizvode koji se smatraju luksuzom ili proizvode koji se smatraju štetnim po zdravlje stanovništva i okoliš. Iako je osnovni cilj primjene trošarine smanjenje potražnje i potrošnje određenog trošarinskog proizvoda iz socijalnih, zdravstvenih i ekonomskih razloga, kao i iz razloga očuvanja i zaštite životnog okoliša, sa stajališta vladinih politika jedne zemlje cilj uvođenja trošarina može se pripisati povećanju javnih prihoda kroz naplatu prihoda od trošarina.

U Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) kava se oporezuje porezom na dodanu vrijednost i trošarinom. BiH je zemlja dugogodišnje kulturne tradicije potrošnje kave, te je tržište kave u zemlji prilično rasprostranjeno, od potrošnje u kućanstvima, do ugostiteljskih i turističkih objekata. Pod utjecajem globalizacije, u posljednjem desetljeću zabilježen je dodatni rast ukupne potrošnje kave kako na globalnoj razini, tako i u zemlji. S obzirom na pomenuti kulturološki značaj i snažan rast potrošnje kave u zemlji, trošarine na ovu vrstu proizvoda imaju određeni učinak u smislu povećanja prihoda.

Kava je dostigla fazu u kojoj se razvija od tradicionalnog pića u piće koje je u skladu sa globalnim trendovima i preferencijama zapadnih potrošača. Promjene demografije kao što je starija ili pretežno mlađa populacija, te praktičnost, također određuju potrošnju kave u zemlji. Povećava se potražnja za mješavinama instant kave ili espresso kave, dok uspostavljena tradicija ispijanja takozvane turske ili domaće kave nastavlja da podržava prodaju svježe mljevene kave u zemlji.

Utjecaj vanjskih faktora kao što su pojava pandemije virusa Covid-19 u 2020. godini, izolacija i mjere socijalnog distanciranja, imale su određeni utjecaj na potrošnju kave. Tako je, pojava pandemije imala negativan utjecaj na tržište potrošnje kave, odnosno na naplatu prihoda od trošarina na ovaj trošarinski proizvod u promatranom vremenskom razdoblju. Pored negativnog utjecaja na potrošnju kave, mjere uvedene u borbi protiv širenja virusa izazvale su i druge brojne negativne ekonomske posljedice u zemlji i globalno. Zabrana okupljanja i druge mjere uvedene protiv širenja virusa, preorijentali su potrošače na potrošnju kave u kućnim uvjetima, odnosno na potrošnju takozvane domaće ili turske kave, instant kave, kave u "kapsulama" iz kućnih kafe aparata i slično, dok je potrošnja espresso kave koja se najviše konzumira u barovima i restoranima smanjena. Analizom u nastavku, prikazano je kretanje naplate prihoda od trošarina na kavu u BiH kao i utjecaj vanjskih faktora na naplatu ovih prihoda.

2. Politika oporezivanja kave u Bosni i Hercegovini

U smislu Zakona o trošarinama u BiH²⁴ (u daljem tekstu: Zakon) kojim su definirani trošarinski proizvodi i politika njihovog oporezivanja, kavom se smatra: (i) sirova kava (sa ili bez kofeina); (ii) pržena kava (sa ili bez kofeina), u zrnu ili mljevena; (iii) ljuske i opne pržene kave, (iv) ostali proizvodi od kave koji u sebi sadrže 50% i više kave²⁵. Prihodi po osnovu trošarina na kavu uplaćuju se na Jedinstveni račun Uprave za neizravno oporezivanje, a njihova raspodjela vrši se u skladu sa [Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda](#)²⁶.

²⁴ „Službeni glasnik BiH“, br. 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17.

²⁵ Trošarina na kavu plaća se za jedan kilogram neto težine kave. Ako se kava stavlja u promet u pakiranjima većim ili manjim od jednog kilograma, trošarina se plaća proporcionalno količini u pakovanju.

²⁶ „Službeni glasnik BiH“, br. 55/04 i 34/07.

Od početka primjene aktuelnog Zakona, tačnije od 01. srpnja 2009. godine, trošarina na kavu plaća se isključivo prilikom prekograničnog prometa, odnosno prilikom uvoza, čime se stimuliraju domaći prerađivači kave.

Pregled aktualnih trošarinskih proizvoda prema Zakonu prikazan je u Okviru 1.

Okvir 1.

Članak 4.
(Trošarinski proizvodi)

- a) naftni derivati;
- b) duhanske prerađevine;
- c) bezalkoholni napici;
- d) alkohol, alkoholni napici i prirodna voćna rakija;
- e) pivo i vino;
- f) kava;
- g) biogoriva i biotekućine.

Izvor: Zakon o trošarinama u BiH

Pregled trošarinskih stopa prema važećoj legislativi prikazan je u Okviru 2.

Okvir 2.

Članak 20.
(Iznosi trošarine za kavu)

Za kavu trošarina se plaća prilikom uvoza po kilogramu, i to za:

- a) sirovu kavu 1,50 KM;
- b) prženu kavu (u zmu ili mljevena) 3,00 KM;
- c) ljuske i opne pržene kave i ostali proizvodi od kave 3,50 KM.

Izvor: Zakon o trošarinama u BiH

3. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na kavu

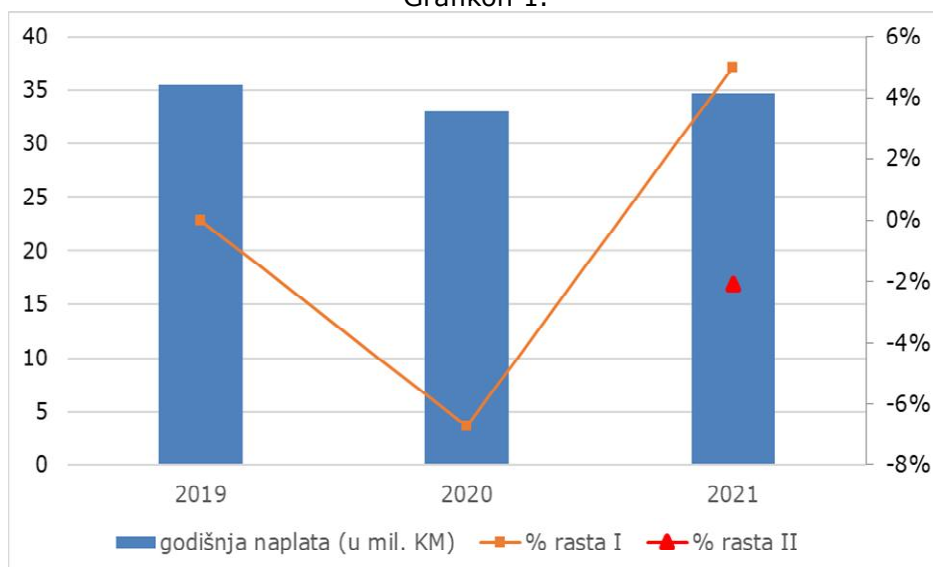
Fokus godišnje analize je trogodišnje vremensko razdoblje 2019-2021. godina. Ovom vremenskom serijom obuhvaćeno je kretanje naplate prihoda od trošarina na kavu u godini prije pojave pandemije virusa korona, zatim kretanje naplate ovih prihoda u godini pojave pandemije i uvođenja najrigoroznijih mjera u borbi protiv širenja virusa, te u godini nakon popuštanja mjera. U promatranom trogodišnjem razdoblju, ukupni prihodi od trošarina na kavu sudjeluju od 2,3% do 2,5% u ukupnim prihodima od trošarina na godišnjoj razini.

Grafikonom 1 prikazano je kretanje godišnje naplate prihoda od trošarina na kavu tijekom razdoblja 2019-2021. godina, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)²⁷.

²⁷ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 1.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Na pad prihoda od trošarina na kavu u 2020. godini utjecala je pandemija Covid-19, mjere izolacije, kao i zatvaranje granica, te je zabilježen pad naplate prihoda od trošarina na kavu u odnosu na 2019. godinu za 6,7% (grafikon 1, % rasta I). Blagi oporavak u naplati ovih prihoda, odnosno rast za 5,0% zabilježen je u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu (grafikon 1, % rasta I), dok je u odnosu na 2019. godinu također zabilježen pad za 2,1% (grafikon 1, % rasta II). U nastavku je dat pregled kvartalne i mjesečne naplate prihoda od trošarina na kavu u BiH, te detaljnija analiza.

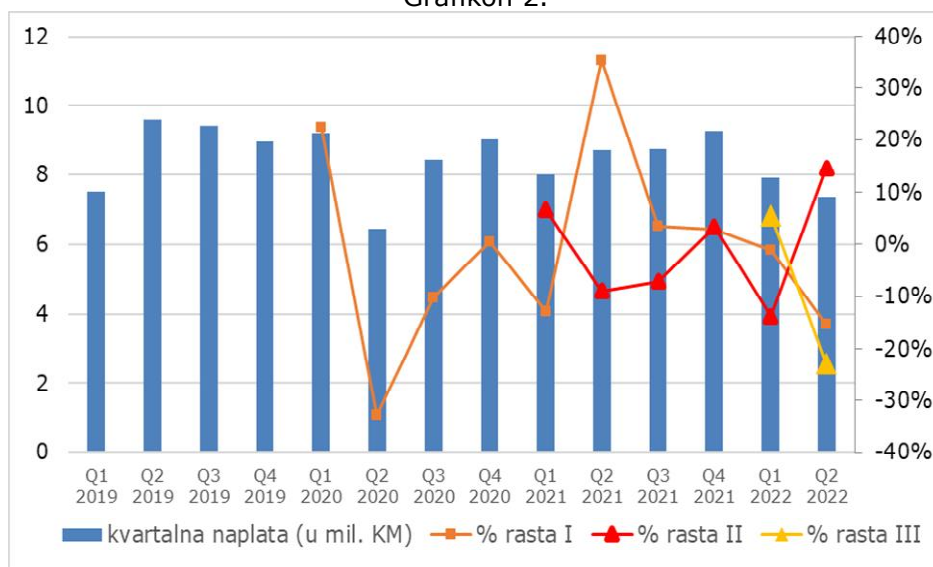
4. Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na kavu

Kvartalna analiza naplate prihoda od trošarina na kavu daje prikaz o kretanju prihoda pod utjecajem pandemije i utjecajem mjera poduzetih u cilju suzbijanja širenja virusa na kvartalnoj razini. Također, kvartalnom analizom obuhvaćeno je razdoblje prva dva kvartala tekuće godine koji su obilježeni početkom rata između Rusije i Ukrajine, te inflacijom na globalnoj razini.

Grafikonom 2 prikazano je kvartalno kretanje naplate prihoda od trošarina na kavu, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala), za razdoblje Q1 2019 – Q2 2022. godine²⁸.

²⁸ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 2.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Analizom kvartalnog kretanja prihoda od trošarina na kavu u prvim kvartalima u promatrane četiri godine, najveća naplata zabilježena je u prvom kvartalu 2020. godine, te u odnosu na prvi kvartal 2019. godine veća je za 22,3% (grafikon 2, % rasta I). U prvom kvartalu 2021. godine zabilježeno je smanjenje u naplati ovih prihoda u odnosu na prvi kvartal 2020. godine za 12,8% (grafikon 2, % rasta I), dok je u odnosu na prvi kvartal 2019. godine naplata veća za 6,6% (grafikon 2, % rasta II). Naplata prihoda od trošarina na kavu u prvom kvartalu tekuće godine manja je za 1,1% u odnosu na prvi kvartal 2021. godine (grafikon 2, % rasta I), te za 13,8% u odnosu na prvi kvartal 2020. godine (grafikon 2, % rasta II), dok je u odnosu na prvi kvartal 2019. godine naplata ovih prihoda veća za 5,5% (grafikon 2, % rasta III).

Kao rezultat rigoroznih mjera u borbi protiv pandemije, u drugom kvartalu 2020. godine zabilježen je značajan pad prihoda od trošarina na kavu za 32,7% u odnosu na drugi kvartal 2019. godine (grafikon 2, % rasta I). U drugom kvartalu 2021. godine zabilježen je oporavak u naplati ovih prihoda na kvartalnoj razini u odnosu na isto razdoblje prethodne godine za 35,3% (grafikon 2, % rasta I), međutim u odnosu na isti kvartal prije pandemije i dalje je u padu za 9,0% (grafikon 2, % rasta II). Drugi kvartal 2022. godine karakterizira smanjenje naplate prihoda od trošarina na kavu u odnosu na isti kvartal 2021. godine za 15,3% (grafikon 2, % rasta I), dok je u odnosu na isti kvartal 2020. godine zabilježeno povećanje naplate ovih prihoda za 14,6% (grafikon 2, % rasta II). U odnosu na drugi kvartal 2019. godine naplata je manja za 22,9% (grafikon 2, % rasta III).

Nakon naglog smanjenja naplate prihoda od trošarina na kavu u drugom kvartalu 2020. godine prouzročenog mjerama u borbi protiv širenja virusa korona, na šta je najviše utjecalo zatvaranje i ograničavanje rada ugostiteljskih objekata u kojima je potrošnja kave velika, popuštanje mjera u trećem kvartalu 2020. godine rezultiralo je blagim oporavkom u naplati ovih prihoda. Blagi oporavak, nije bio dovoljan da nadmaši naplatu prihoda od trošarina na kavu iz trećeg kvartala 2019. godine, te su u usporedbi s tim razdobljem ovi prihodi za 10,4% manji u trećem kvartalu 2020. godine (grafikon 2, % rasta I). U trećem kvartalu 2021. godine naplata ovih prihoda veća je za 3,6% u odnosu na treći kvartal 2020. godine (grafikon 2, % rasta I), dok je u odnosu na treći kvartal 2019. godine manja za 7,2% (grafikon 2, % rasta II).

U četvrtim kvartalima, naplata ukupnih prihoda od trošarina na kavu ima blagu tendenciju rasta. Tako je, u četvrtom kvartalu 2021. godine naplaćeno više ovih prihoda za 2,8% u odnosu na

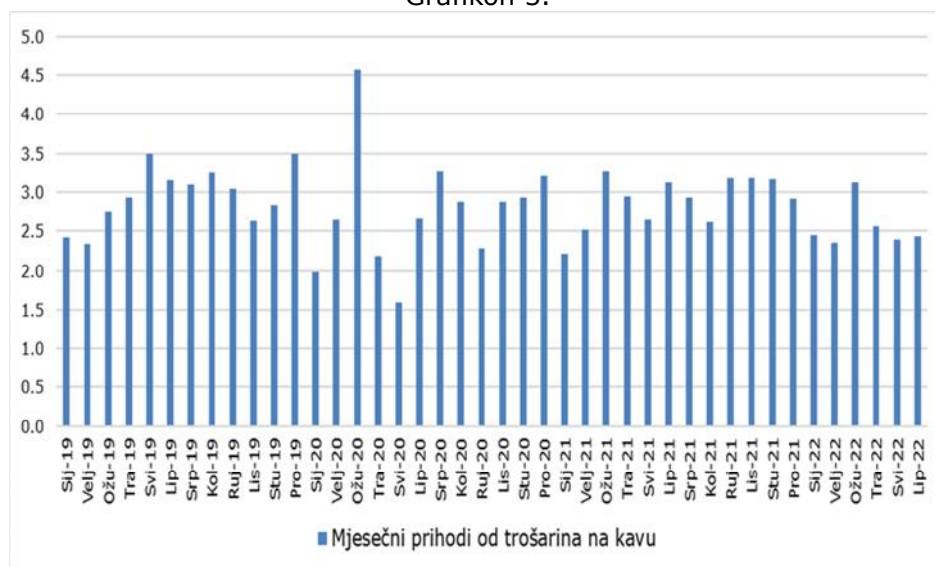
četvrti kvartal 2020. godine (grafikon 2, % rasta I), te za 3,4% više u odnosu na isti kvartal 2019. godine (grafikon 2, % rasta II).

5. Mjesečno kretanje prihoda od trošarina na kavu

Do izrade ove analize, mjesečni podaci o naplaćenim prihodima od trošarina na kavu dostupni su zaključno sa lipnjem tekuće godine, te je grafikonom 3 prikazana mjesečna dinamika kretanja prihoda od trošarina na kavu za razdoblje siječanj 2019. - lipanj 2022. godine²⁹. Analizom je obuhvaćeno razdoblje prije pojave pandemije Covid-19, razdoblje u toku pojave pandemije Covid-19 i razdoblje nakon pojave pandemije Covid-19, kao i razdoblje početka krize prouzročene ratom u Ukrajini koji je počeo koncem veljače 2022. godine, te razdoblje galopirajuće inflacije na globalnoj razini koja se u velikoj mjeri odrazila na ekonomiju BiH.

Grafikonom 3 prikazano je mjesečno kretanje prihoda od trošarina na kavu za navedeno razdoblje, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala).

Grafikon 3.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

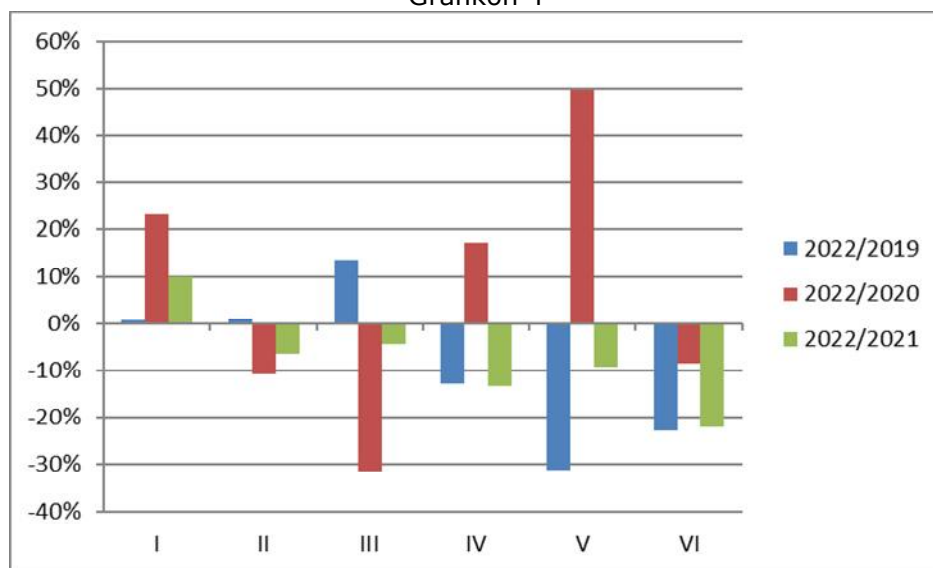
U promatranom vremenskom razdoblju, najveća naplata ukupnih prihoda od trošarina na kavu na mjesečnoj razini zabilježena je u ožujku 2020. godine, u kojem su ovi prihodi za 66,2% veći u odnosu na isti mjesec 2019. godine, za 39,8% u odnosu na ožujak 2021. godine, te za 46,3% veći u odnosu na ožujak tekuće godine (grafikon 3). Prvi slučajevi koronavirusa u BiH zabilježeni u ožujku 2020. godine, neizvjesnost i najava "lockdown-a" utjecali su na stvaranje velike količine zaliha kave kod stanovništva, što dovodi do značajnog povećanja u naplati prihoda od trošarina na kavu. Nakon ožujka 2020. godine, dolazi do potpunog zatvaranja, a kasnije do blagog i postepenog popuštanja mjera, odnosno do ograničenog rada ugostiteljskih objekata, što je rezultiralo smanjenjem naplate prihoda od trošarina na kavu u travnju i svibnju iste godine (grafikon 3). Kako je kava "izgovor" za razna okupljanja i druženja, mjere izolacije i zabrana okupljanja značajno su doprinijeli smanjenju prihoda od trošarina na ovaj trošarinski proizvod.

Od sredine prošle godine cijene kave na svjetskom tržištu postepeno rastu. Mraz koji je sredinom 2021. godine pogodio polja kave u Brazilu, kao i dugo razdoblje suše, uzrokovali su prvo poskupljenje sirove kave na svjetskom tržištu u promatranom vremenskom razdoblju. Zatim, rat između Rusije i Ukrajine koji je počeo koncem veljače tekuće godine i galopirajuća inflacija na

²⁹ Posljednji raspoloživi podaci

globalnoj razini, prouzrokovali su poskupljenje transporta, materijala i ambalaže za pakiranje, a što je dodatno utjecalo na povećanje cijena kave. Utjecaj novonastalih vanjskih faktora na naplatu prihoda od trošarina na kavu u BiH, prikazan je grafikonom 4 kroz mjesečno kretanje naplate ovih prihoda za prvih šest mjeseci tekuće godine u usporedbi sa istim mjesecima prethodne tri godine.

Grafikon 4

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U siječnju tekuće godine zabilježeno je povećanje naplaćenih prihoda od trošarina na kavu u odnosu na siječanj prethodne tri godine. Tako su u siječnju tekuće godine, u odnosu na siječanj 2019. godine ovi prihodi veći za 0,7%, u odnosu na siječanj 2020. godine veći za 23,4%, dok su u odnosu na siječanj 2021. godine veći za 9,9%.

Naplata prihoda od trošarina na kavu u veljači tekuće godine veća je za 0,9% u odnosu na isti mjesec 2019. godine, dok je u odnosu na isti mjesec 2020. godine manja za 10,7%, te u odnosu na isti mjesec 2021. godine manja za 6,4%.

Mjesec ožujak 2022. godine karakterizira smanjenje naplate prihoda od trošarina na kavu u odnosu na isti mjesec prethodne dvije godine, dok je u odnosu na ožujak 2019. godine, naplata ovih prihoda u blagom porastu za 13,6%. Naplaćeni prihodi od trošarina na kavu u ožujku 2022. godine su za 31,7% manji u odnosu na ožujak 2020. godine kada su ovi prihodi bili najveći na mjesečnoj razini u promatranom vremenskom razdoblju, te za 4,8% manji u odnosu na ožujak prošle godine.

U travnju tekuće godine prihodi od trošarina na kavu niži su za 12,9% u usporedbi sa travnjem 2019. godine, dok je u odnosu na travanj 2020. godine naplata ovih prihoda veća za 17,1%. S obzirom da je travanj 2020. godine mjesec u kojem su zastali svi redovni životni tokovi kao posljedica Covid-19 šoka, isti nije adekvatan za usporedbe. U odnosu na travanj 2021. godine naplata ovih prihoda je manja za 13,4%.

U svibnju tekuće godine naplaćeno je 31,4% manje prihoda od trošarina na kavu u odnosu na isti mjesec 2019. godine, dok je u odnosu na isti mjesec 2020. godine naplata ovih prihoda veća za 49,6%. U usporedbi sa istim razdobljem prošle godine, prihodi od trošarina na kavu u svibnju tekuće godine manji su za 9,3%.

Prihodi od trošarina na kavu naplaćeni u lipnju tekuće godine su u padu u odnosu na isti mjesec prethodne tri godine. Ovi prihodi naplaćeni u lipnju tekuće godine manji su za 22,8% u odnosu na

lipanj 2019. godine, za 8,6% u odnosu na lipanj 2020. godine, te za 22,2% u odnosu na lipanj prethodne godine.

Mjesečna analiza pokazuje smanjenje prihoda od trošarina na kavu na mjesečnoj razini u drugom kvartalu tekuće godine u odnosu na isto razdoblje 2021. i 2019. godine (izuzimajući drugi kvartal 2020. godine koji zbog šoka Covid-19 nije usporediv). Povećanje cijena kave uzrokovano inflacijom, nije osiguralo povećanje prihoda od trošarina na kavu u travnju, svibnju i lipnju tekuće godine, već je rezultiralo smanjenjem potrošnje. Niža naplata prihoda od trošarina na kavu posljedica je smanjenja broja rezidenata u zemlji, te posljedica preferencija potrošača. S druge strane, rast cijena kave na svjetskom tržištu mogao bi dovesti do inflacionih pritisaka, te poremećaja u lancima opskrbe. Očekivanja su da će u ljetnim mjesecima, povećanim turističkim i ugostiteljskim sadržajima, većim brojem nerezidenata, turista, dijaspore i građana BiH na privremenom radu u inozemstvu, prihodi od trošarina na kavu biti u porastu, a što će biti predmet analize u jednom od narednih biltena Odjeljenja.